

Αποσπάσματα από το Μουσικό Δράμα
«ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ ΑΜΑΡΙ»
Βασισμένο στο Ιστορικό Διήγημα της Στέλλας Κασιμάτη
«Γιάνναρης και Χαριτίνη»
Σενάριο - Μουσική: Ζάχος Τερζάκης
Συμμετέχουν: Μαρία Στεφανή, Νίκος Θεοδωράκης
Στο πιάνο συνοδεύει η Ευγενία Ψαρουδάκη

Πρόκειται για ένα μουσικό δράμα, βασισμένο στην αφήγηση της Στέλλας Κασιμάτη «Γιάνναρης και Χαριτίνη» και σε αληθινά γεγονότα. Παραθέτουμε μια αδρή περίληψη με τα συνδεδεμένα κείμενα των τραγουδιών.

Ο Γιαννάκης, ήταν ο μικρότερος γιος του παπα-Μανόλη. Όταν σκοτώθηκε ο παπα Μανόλης στη Φορτέτσα στις 14 Απριλίου του 1822, ο Γιαννάκης ήταν τότε 7 χρονών. Τα νέα του θανάτου του πατέρα του δεν είχαν φτάσει ακόμα στο χωριό.

Εκείνη τη μέρα πήγε στη Σαρακίνα, για να πάρει νερό, όπως έκανε κάθε μέρα. Ξαφνικά άκουσε οπλές αλόγων να καλπάζουν και μετά είδε Τούρκους στρατιώτες και γενίτσαρους να μπαίνουν στο Αμάρι. Έτρεξε στο σπίτι και πάγωσε από τρόμο. Είδε Τούρκους στρατιώτες να σφάζουν χωριανούς. Αίμα παντού.

Πριν καλά καλά καταλάβει τι γινόταν, τον έπιασαν, τον δέσανε και τον ρίξαν σε ένα κάρο γεμάτο τρομοκρατημένα παιδιά. Τα μετέφεραν στο Ρέθυμνο και από κει φορτώθηκαν σε ένα πλοίο για την Ανατολία.

Στο σκοτεινό αμπάρι του πλοίου, ήταν και η 13-χρονη τότε γειτονοπούλα του, η Χαριτίνη, που μέσα στο σκοτάδι του αμπαριού τον αναγνώρισε από το κλάμα και τις επικλήσεις στη μαμά του. Σύρθηκε κοντά του, τον αγκάλιασε και προσπάθησε να παρηγορήσει το σοκαρισμένο παιδί.

«-Μη φοβάσαι, Γιαννιό.!» του έλεγε. *«- Ό,τι και να γίνει, ό,τι και να μας κάνουν, ποτέ να μην ξεχάσεις στο Αμάρι.!»*

Μετά από τρεις μέρες στη θάλασσα, εξαντλημένα, λερωμένα και πεινασμένα έφτασαν σε μια αγορά για να πουληθούν σκλάβοι. Ο Γιαννάκης ξεχώριζε, γιατί ήταν δυνατός και ψηλός για την ηλικία του. Τον έστειλαν σε στρατόπεδο να εκπαιδευτεί και να γίνει γενίτσαρος.

Την Χαριτίνη που ήταν όμορφη και δυνατή, την πούλησαν σκλάβα σε έναν καλόκαρδο μπέη, που αργότερα την παντρεύτηκε και έγινε η 2η σύζυγός του. Δεν την ανάγκασε ποτέ να αλλάξει την πίστη της, οπότε παρέμεινε Χριστιανή. Του γέννησε και δύο γιους. Από την πρώτη του γυναίκα ο μπέης δεν είχε παιδιά. Ποτέ της όμως δεν συμβιβάστηκε με τη σκλαβιά της και η ακατανίκητη επιθυμία της ήταν να επιστρέψει στη πατρίδα της, το Αμάρι.

ΧΑΡΙΤΙΝΗ: (Μαρία Στεφανή)

«- Κι αν πονώ, δεν θρηνώ, δεν θέλω να κλάψω, πώς αλλιώς να το πω;

Μη και εδώ αναπλάθω τις σκιές που με ράνανε

– κλάμα μου πρώτο- μοιρολόϊ και χνώτο.!

Μοιρολόϊ και χνώτο; – να το τραύμα το πρώτο...!

Όπου στραφώ, κι εκεί κι εδώ,

το ίδιο θωρώ: χαμένο χωριό..!

Θα γυρίσω στ' Αμάρι το κουράγιο θα βρω.

Τις νύχτες με τ' άστρα, ξαγρυπνάω, με πόθο κρυφό,

Στο Αμάρι να φτάσω - στα δικά μου τα μέρη,

που ευωδιάζει τ' αγέρι - στα ψηλά μας βουνά.

και στο φως του να λάμψω - σε μιαν άκρια να κλάψω

το χαμένο καιρό,- αφού στ' όνειρο ακόμα πετώ...!»

➤ Ο Γιάννης μεγάλωσε σαν γενίτσαρος. Ήταν ψηλός, δυνατός και καλά εκπαιδευμένος στις πολεμικές τέχνες. Μετά όμως από σκληρή εκπαίδευση, βασανιστήρια και πλύση εγκεφάλου, είχε ξεχάσει την Κρήτη, το Αμάρι, τις ρίζες του τους γονείς του, την οικογένειά του, τη πίστη του. Πίστευε πια στο Κοράνι και στη δόξα του Αλλάχ και ήταν πιστός στον Σουλτάνο. Του είχαν αλλάξει και το όνομα. Τον έλεγαν Μεχμέτ.

Μια γυναικεία φωνή όμως ακουγόταν συχνά στα όνειρά του: «*Να μην ξεχνάς τ' Αμάρι..*» αλλά δεν μπορούσε να καταλάβει ποιά ήταν και τι είναι το Αμάρι.

Στα 18 του τον έστειλαν μαζί με το τάγμα του στην Αίγυπτο, δώρο του Σουλτάνου στον βασιλιά της Αιγύπτου για την συνδρομή του στην κατάπνιξη της Ελληνικής Επανάστασης, όπου έμεινε για τρία-τέσσερα χρόνια. Αργότερα (1838-1839) ο Σουλτάνος εξέδωσε διάταγμα για ελεύθερη μετακίνηση εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που ίσχυε ακόμα και για σκλάβους και γενίτσαρους.

Κάποιοι από τους συναδέλφους γενίτσαροι σχεδίασαν να πάνε στην Κρήτη. Πείστηκε με δυσκολία και τους ακολούθησε. Έφτασαν στο Ηράκλειο και έμεναν εκεί μέχρι που ξέσπασε μια εξέγερση στην περιοχή του Ρεθύμνου (βλ. ομιλία Μιχάλη Τρούλη). Οι αξιωματικοί του τον έστειλαν μαζί με άλλους για να ενισχύσουν τους εκεί γενίτσαρους.

Έφτασαν στο Ρέθυμνο και οδηγήθηκαν στην ενδοχώρα.

«*Θα πάτε στο Αμάρι*» ήταν η διαταγή.

«*-Αμάρι..; Το όνομα αυτό το ακούω στον ύπνο μου.!*»

Τα γεγονότα ανασύρουν από τη μνήμη του την καταγωγή του και την πραγματική του ταυτότητα. Θυμήθηκε τον τόπο του, το σπίτι του.

ΓΙΑΝΝΑΡΗΣ: (Νίκος Θεοδωράκης)

*«-Μες στο χάσμα απ' τ' αύριο ως το χθες,
μ' όνειρα το δισάκι μου κρεμώ...
Ποθώ να μάθω πια τον πρώτο μου σκοπό.
Νάξερα αλήθεια, πού είν' ο Θεός μου,
και πού ανήκω, ποιός είν' ο εχθρός μου...
Ποιανού το κρίμα, που εγώ πληρώνω,
Ποιά μοίρα φταίει, που εξοφλώ...!»*

➤ Η Χαριτίνη μαθαίνει κι αυτή το διάταγμα του σουλτάνου για ελεύθερη διακίνηση εντός της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η επιθυμία της μπορεί τώρα να γίνει πραγματικότητα.!

ΧΑΡΙΤΙΝΗ: (Μαρία Στεφανή)

*«-Αχ, να μπορούσα μήνυμα μ' ένα άγριο περιστέρι
Να στείλω στη πατρίδα μου, στ' αγαπημένα μέρη.
Να πω, πως θάρθω γρήγορα στ' άγια τα χώματά της
Ν' ακούσω κελαηδίσματα, να δω τα χρώματά της
Και ν' αναπνεύσω ελεύθερα τα τόσα αρώματά της..!

Αχ, χελιδόνι νάμouνα ν' αρχίσω το ταξίδι
να φτάσω στο Αμάρι μου, της Κρήτης το στολίδι.
Στης Παναγιάς την Εκκλησιά, να πάω να προσκυνήσω
Να γονατίσω ευλαβικά και τον Θεό να υμνήσω,
Να μ' αξιώσει στο χωριό να 'ρθώ να κατοικήσω..!»*

➤ Ο Γιάννης λιποτάκτησε και συνειδητοποιημένος επέστρεψε στο Αμάρι. Θυμήθηκε το σπίτι του, το οποίο κατοικούσε κάποιος γερο-Γιάννης μετά τη σφαγή. Απ' αυτόν μαθαίνει για τον ηρωικό θάνατο του πατέρα του και τη διασπορά των αδερφών του.

ΓΙΑΝΝΑΡΗΣ: «- Που είναι ο κύρης μου..! Η μάνα και τ' αδέρφια μου..!»

ΓΕΡΟ-ΓΙΑΝΝΗΣ: (Ζάχος Τερζάκης)

« - Ίντα, Γιαννιό, παιδί μου, ίντα να σου πω
Που σκίζεται η καρδιά μου κι ο νους σαλεύει..!
Τον κύρη σου, τον Άγιο τον πατέρα μας
τον σκότωσαν οι Αγαρηνοί, στην μάχη την καταραμένη,
κάτω στην Φορτέτσα.

Σαν το λιοντάρι λένε πολεμούσε,
σαν Άη Γιώργης έλαμπε στη μάχη.
Έβγαζε σπίθες λένε το σπαθί του.
Κι έπεφτε πρώτος πάνω στη Τουρκιά.
Τον έβαλαν σημάδι οι οχτροί
κι άναντρα πέσαν' πάνω του σα λύκοι,
κι ήταν αφύλακτος ο τόπος...

Κι ως έπεφτε στη γης ένα στεφάνι ολόχρυσο
το φωτοστέφανο του μάρτυρα,
τη κεφαλή ντου τύλιξε...

Κι ως ξεψυχούσε, μια φλόγα, λένε,
μια φλόγα βγήκε από τα μάτια του
Κι ανέβηκε και χάθηκε στον ουρανό...

Και τα στερνά του λόγια
τα πήρε και τα σκόρπισε ο αγέρας
στον ουρανό, στσι χώρες, στα ψηλά βουνά...

«- **Βαστάτε αδέρφια μου, βαστάτε
Να λευτερώσουμε την Κρήτη, για το Χριστό μας
Να φέρομε τη Λευτεριά, τη Λευτεριά...»**

Κι ανεστορούμαι μες στην εκκλησιά μας
συδυό, συντρείς οι χωριανοί τις νύχτες
του κύρη σου τα λόγια ν' αφουκρούνται
κι ωσάν το Αίμα του Χριστού να τα μεταλαβαίνουν

«- Έρχεται ο μεγάλος Σηκωμός,» να λέει.
«Φτάνει η Ανάσταση του Γένους. !
Όλοι μας μονιασμένοι, αδέρφια μου,
να λευτερώσουμε τη Κρήτη, το Χριστό,
το Γένος, τη καρδιά μας...»

➤ Έκαψε τη στολή του γενίτσαρου, διόρθωσε το ερημωμένο σπίτι του, δούλεψε σκληρά τη γη του. Στην αρχή κανένας δεν εμπιστευόταν τον γενίτσαρο. Όμως με την πάροδο του χρόνου, οι άνθρωποι ήταν ευτυχείς να έχουν στο πλευρό τους έναν τόσο έμπειρο πολεμιστή. Ήταν ψηλός και δεμένος. Τον ονόμασαν «Γιάνναρη» και σύντομα έγινε ηγέτης στις εξεγέρσεις τους εναντίον των Τούρκων και στις δράσεις για ανεξαρτησία.

Ο ίδιος όμως παρέμενε απρόσιτος, λιγομίλητος, με μια εσωτερική κατάθλιψη. Σκληρή η μοίρα του.! Όλα στη ζωή του έχουν τώρα ανατραπεί

ΓΙΑΝΝΑΡΗΣ: (Νίκος Θεοδωράκης)

«- Απ' τα βουνά της πατρίδας μου, μέχρι τους πάγους της ψυχής μου,
ένας λαός στις αλυσίδες και η στράτα μου σπαρμένη μ' αγκάθια..!»

Οι σκοτωμένοι μου πρόγονοι στήνουν χορό στα καλντερίμια
και η νεράϊδα που με συντρόφευε,
η καλή νεράϊδα μέσ' στα όνειρά μου, να μου λέει γλυκά:»

(ΧΑΡΙΤΙΝΗ)

«- Όπου κι αν βρεθείς, να μην ξεχνάς τ' Αμάρι..!»

(ΓΙΑΝΝΑΡΗΣ)

«- Αμάρι μου, χωριό μου.! Ήρθα..!
Και τ' άγια χώματά σου προσκυνώ..!
Αμάρι..! Γλυκιά μου πατρίδα...! Τώρα όλα για σένα θα τα δώσω.!
Και για τη λευτεριά σου, το αίμα μου, το σώμα μου
Και τη ψυχή μου ακόμα..!»

➤ Η Χαριτίνη εκμεταλλευόμενη το διάταγμα του Σουλτάνου για ελεύθερα ταξίδια, αποχαιρέτησε τα παιδιά της και με σπαραγμό καρδιάς τους είπε πόσο πολύ τα αγαπούσε και χωρίς να αποχαιρετήσει τον σύζυγό της, έφυγε με το πρώτο πλοίο για την Κρήτη. Μετά από απίστευτες περιπέτειες και δυσκολίες φτάνει τελικά στο Αμάρι και η καρδιά της σκιρτά από λαχτάρα, να συναντήσει μετά από τόσα χρόνια τους δικούς της.

ΧΑΡΙΤΙΝΗ: (Μαρία Στεφανή)

«- Νάτο το χωριό..! Νάτο το Αμάρι, που τόσο τ' αγαπώ
Πόσα χρόνια ποθούσα για να 'ρθω.
Αμάρι μου γλυκό, είσαι η πατρίδα μου, χώμα μου ιερό.!
Και σκιρτάω, χορεύω, τραγουδώ..!
Τώρα θ' ανέβω γνώριμα σκαλιά - Ήρθα, Αμάρι μου γλυκό
Με περιμένει μια ζεστή αγκαλιά, μόλις θα μπω στο γονικό
Και σκιρτάω, χορεύω, τραγουδώ..!
Και τι χαρά θα κάμουνε οι εδικοί μου
Μετά από τόσα χρόνια χωρισμού Και πόνου..!»

➤ Ο Γιάνναρης συνειδητοποιεί σιγά σιγά την εθνική του ταυτότητα. Οι πρόγονοί του σκοτωμένοι κι ο λαός του στις αλυσίδες. Εδώ ανήκει.! Εδώ είναι οι ρίζες του..!

ΓΙΑΝΝΑΡΗΣ: (Νίκος Θεοδωράκης)

«- Γεννήθηκα σε τούτα τα βουνά
μα στη σκληρή σκλαβιά λησμόνησα και τ' όνομά μου.!
Μες στις νύχτες της σκληρής μοναξιάς μου
άκουγα εσένα, σαν νάσουν νεράϊδα.!
Η φωνή σου γλυκά στα όνειρά μου
παρηγοριά μου κι ελπίδα κρυφή.
Μεγάλωσα σε τάγμα γενιτσάρων,
μού αλλάξανε τη πίστη και το όνομα
μες στις τριακόσιες εξήντα πέντε μοναξιές,
λησμονώντας τ' Αμάρι και τις ρίζες μου,
τον πατέρα, τη μάνα και τ' αδέρφια μου.»

➤ Η Χαριτίνη φτάνοντας στο χωριό, τα φανταχτερά ρούχα που φορούσε ήταν πρόκληση για τις χαροκάμενες μαυροφόρες του χωριού. Για αυτές ήταν μια τουρκάλα πόρνη. Μια θεία της μόλις την είδε σταυροκοπήθηκε εξορκίζοντάς την.

«Είσαι αφανταξιά.! Η Χαριτίνη μας απόθανε..!» Και ο αδερφός της που επίσης την νόμιζε για πεθαμένη, πίστευε για κείνην, ότι αν ζούσε θα ήταν κάπου σκλάβα, ξαφνιάστηκε όταν την είδε μπροστά του με τούρκικη φουνταλλαξιά. Αρνήθηκε να την δεχτεί στο σπίτι του, γιατί δεν μπορούσε να την θρέψει.

Θα λυγίσει όμως όταν η Χαριτίνη τον ικετεύει: «Δώσ' μου μόνο ένα κομμάτι γης...»

ΧΑΡΙΤΙΝΗ: (Μαρία Στεφανή)

*«- Δώσ' μου ένα κομμάτι γης, - ένα τοσοδά κομματάκι γης,
ένα κομμάτι ουρανό γαλάζιο, - ένα κομμάτι καθαρό ουρανό,
Μ'ένα σύννεφο μουντό, βαρύ, έτοιμο να σκάσει...
Μια χούφτα θάλασσα αλμυρή,
πιό αλμυρή κι από δάκρυ πόνου..!
Ένα κλωνάρι αρισμαρί, ένα κλαδάκι γιασεμί,
...γεράνι..., ένα περιστέρι...!
Ένα αποκλάδι σου ζητώ με λαχτάρα
κι αφήστε με να το φυτέψω στη γη μου, τη λεύτερη γης..!
Να 'ρθεί και να βλαστήσει δέντρο λευτεριάς,
με πράσινα φύλλα, κλαδιά χυμώδη,
άσπρα παρθενικά ανθάκια,
μια ΕΛΙΑ....!»*

Πήγε στο ρημαγμένο, μισοκαμένο σπίτι των γονιών της. Διόρθωσε ένα δωμάτιο όσο καλύτερα μπορούσε. Δούλεψε σκληρά στα χωράφια και βοήθησε τον αδερφό της, που ξεπέρασε τον τρόπο και τον πανικό του. Η οικογένειά της σιγά σιγά την αποδέχτηκε. Το υπόλοιπο χωριό όμως δεν της μιλούσε. Έβγαινε από το σπίτι της μόνο για να πάρει νερό ή να εργαστεί στα χωράφια ή να πάει τις Κυριακές στην εκκλησία.

Μια Κυριακή, καθώς έφευγε από την αυλή της εκκλησίας, έπεσε στην αγκαλιά ενός γίγαντα. Ήταν ο Γιάνναρης Καλομενόπουλος, του Παπά Μανώλη. Η Χαριτίνη ξέσπασε σε δάκρυα. «- Ωστε λοιπόν, δεν ξέχασες το Αμάρι..!»

Δύο γειτονόπουλα που χώρισε η σκλαβιά, απομονωμένα κι από τους ίδιους τους συγχωριανούς τους ξαναβρίσκονται και ενώνουν τις μοίρες τους. Παντρεύτηκαν...!

Νομίζω πως θα πρέπει να επισημάνουμε κάτι σπουδαίο. Η ιστορία αυτή δεν είναι μυθοπλασία.

Η **Στέλλα Κασιμάτη** που την έγραψε είναι τρίτης γενεάς ανιψιά της Χαριτίνης και ο γιατρός **Μανόλης Καλομενόπουλος**, ο συνδιοργανωτής αυτής της συνάντησης είναι τρισέγγονος του Γιάνναρη. Με καμάρι, φαντάζομαι, ονομάζεται στο Email του «Γιανναρομανόλης»..!